

ATITUDINEA PATRIOTICĂ A POPULAȚIEI BIHORENE ȘI APORTUL EI LA EFORTUL NAȚIONAL DE APĂRARE A GRANITEI DE VEST A ȚĂRII ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

de
VASILE CIUBĂNCAN

După sfârșitul primului război mondial și odată cu făurirea statului național unitar „... România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, sociale și politice”¹. În această perioadă are loc o puternică creștere a forțelor de producție, se produc mari schimbări în structura de clasă, precum și în raporturile dintre ele. Afirmarea noilor forțe sociale, în primul rând a clasei muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român, în întreaga viață politică a țării a reprezentat una din principalele trăsături ale anilor interbelici.

Pe planul vieții politice s-a dezvoltat și întărit statul național, națiunea română, și s-a afirmat pe trepte superioare conștiința națională.

Toate acestea luate împreună constituiau bazele și premisele unui climat politic corespunzător etapei de pregătire a tuturor condițiilor materiale, umane și spirituale, capabile să asigure păstrarea integrității patriei și a suveranității naționale, să contracareze pericolele externe.

Coordonatele politicii externe a României în perioada interbelică au fost orientate pe linia și în scopul păstrării și apărării statului național unitar, a națiunii române în granițele ei firești, precum și în direcția asigurării păcii și colaborării cu popoarele vecine, cu toate țările Europei și ale lumii întregi.

Apărarea idealului și dezideratului național izvora din realitatea istorică conform căreia statul național unitar „*nu a fost efectul unei întâmplări, rodul simplei conjuncturi favorabile sau a înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărâtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realiza-*

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat, consacrată sărbătoririi Centenarului proclamării independenței de stat a României, 9 mai 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 25.

*rea unei concordanțe legale între realitatea obiectivă și drepturile naționale ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități*².

Planurile militare operativ-strategice ale României, în concordanță cu realitățile și pericolele externe, s-au definitivat în perioada 1932—1939, ca urmare a evoluției tot mai primejdioase a situației internaționale după instaurarea dictaturii fasciste în Germania și apariția în centrul Europei a unui focar de război foarte periculos, odată cu activizarea tot mai fățișă a cercurilor revizioniste horthyste împotriva României.

Ele aveau următoarele coordonate și direcții: pe frontul de vest organizarea unei defensive active și ferme, de durată, în eventualitatea unui război generalizat, precum și respingerea agresorului și apărarea granițelor naționale ale României; pe fronturile de est și sud adoptarea numai a unei defensive preventive.³ Spre realizarea obiectivului strategic principal, cel al defensivei active de la granița de vest, au fost apoi orientate eforturile naționale. Planurile acestei strategii prevedeau executarea lucrărilor de fortificații necesare la frontieră, dezvoltarea rețelei de comunicații feroviare și rutiere, organizarea transmisiunilor civile și militare, pregătirea apărării antiaeriene a teritoriului, stabilirea obiectivelor militare ce urmau a fi distruse pentru a nu putea fi folosite de către inamic, fixarea unor zone pretabile la inundații și altele.⁴

Realizarea unor asemenea mari obiective de ordin național era de durată, foarte complexă și reprezenta în același timp o mare povară materială și financiară pentru bugetul statului, pentru populația țării. Potrivit unor date estimative, determinate de către specialiști militari, realizarea planului de fortificații la graniță solicita suma de 18,6 miliarde lei, refacerea sistemului de comunicații feroviare și rutiere peste 30 miliarde lei, refacerea celui de transmisiuni peste 1 miliard de lei, aceasta numai pentru urgențele din prima etapă.⁵

Stabilirea efectivelor posibile pentru o mobilizare generală a constituit o parte integrantă a sistemului național de apărare. La populația pe care o avea România în perioada interbelică și pe baza experienței din primul război mondial și a concluziilor formulate pe plan militar european, s-a apreciat că efectivele posibile pentru o mobilizare puteau reprezenta aproximativ 18 la sută din populația țării. În cifre, aceste

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrate sărbătoririi a șase decenii de la înființarea statului național unitar român — 1 decembrie 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 12.

³ Colonel Leonid Loghin, *Apărarea țării în concepția militară a României în perioada 1932—1939 — Rezumatul tezei de doctorat — Academiă Militară, București, 1979*, p. 10.

⁴ *Ibidem*, p. 10—11.

⁵ *Ibidem*.

efective se ridicau la peste 3 milioane de oameni.⁶ În acest potențial se înscria apoi potențialul populației fiecărui județ, în funcție de calitatea ei de vîrstă, sănătate etc. Acesta reprezenta procente variabile, în jurul celui mediu pe țară, de 18 la sută, uneori chiar mult mai ridicat, tocmai datorită valențelor calitative ale populației respective. Pe această linie se înscria și potențialul militar al populației Bihorului.

Anii 1936—1940 au constituit pentru România perioada în care s-au realizat cele mai ample lucrări pe linia apărării naționale. Pe plan extern, era perioada în care pregătirile pentru declanșarea celui de-al doilea război mondial erau din cele mai febrile, iar dezlănțuirea unor războaie pe plan local devenise un fapt implinit.

Acest curs periculos al evenimentelor internaționale viza în modul cel mai direct România și poporul român. În fața acestei situații se impunea necesitatea realizării unității de luptă a întregului popor și a naționalităților conlocuitoare, în cadrul unui larg front popular antifascist. O astfel de linie politică, de organizare a unei rezistențe naționale a întregului popor, pe toate planurile, a fost inițiată de către Partidul Comunist Român și propusă tuturor partidelor democratice și forțelor politice interesate. Atrăgînd atenția poporului român asupra gravității situației care se crease, partidul nostru declara că: „...Independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist central european, zis revizionist, format sub hegemonia imperialismului german”⁷.

Partidul Comunist Român oferea poporului un program de luptă realist, național-patriotic și antifascist, iar odată cu aceasta și patriotismul, spiritul de sacrificiu al comuniștilor, dînd luptei orientarea și caracterul unei apărări active, revoluționare. „În caz, dacă Germania hitleristă, dezlănțuind războiul în Europa și în contra U.R.S.S., va ataca România cu ajutorul Ungariei horthyste, comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre pentru ferirea poporului român... de subjugare de către fascismul german”⁸.

Linia politică generală și poziția sa principală au fost reafirmate de către partidul nostru în toate împrejurările grave ce au intervenit în anii următori.

Organizațiile politice înaintate ale naționalităților și-au însușit această linie politică și s-au situat pe poziții și aprecieri comune cu ale partidului nostru. Un rol însemnat în această direcție l-a avut M.A.D.O.S.Z.-ul, care a luat poziție deschisă împotriva fascismului și a revizionismului horthyst, lansînd numeroase chemări și apeluri către populația maghiară, chemînd-o la luptă antifascistă, împreună cu poporul român.

În aceeași perioadă, ofițeri patrioți au luat poziție deschisă împotriva fascismului și a expansiunii hitleriste, adresîndu-se la rîndul lor popu-

⁶ *Ibidem*, p. 12.

⁷ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ediția II-a. Editura pentru literatură politică, 1953, p. 267.

⁸ *Ibidem*, p. 291.

lației cu apeluri și îndemnuri patriotice. Dintre numeroasele chemări de acest fel redăm un fragment din apelul adresat de către comandamentul Brigăzii 1 Fortificații, care avea misiunea să participe la efectuarea lucrărilor la granița de vest a țării. În apel se evidenția ideea că la granița de vest, „... se ridică o regiune fortificată, care dă permanenței noastre în acest teritoriu o expresie de forță invincibilă”⁹. Se evidenția împrejurarea ca obiectivele construite să poarte numele domnitorilor noștri glorioși, ale eroilor din război, ale ținuturilor și provinciilor istorice, ale localităților cu astfel de caracter, ale munților și riurilor patriei noastre. Prin aceasta, toată țara, cu trecutul și prezentul ei, să fie prezentă la granița de vest, iar unitățile militare aveau astfel mai bine precizată însemnătatea rolului ce le revine în apărarea teritoriului național. „Ofițeri și trupă exprimă hotărîrea lor fermă de a ține zăvorîtă poarta lor cu prețul sublimului sacrificiu”¹⁰ se spunea în acel apel.

O latură deosebit de importantă a problemei în discuție o reprezintă contribuția financiară, materială și prin muncă a populației Bihorului la executarea lucrărilor de fortificații la graniță. Pentru deschiderea în mod organizat a acestei mari acțiuni, conducerea prefecturii județului Bihor a inițiat, în ziua de 18 noiembrie 1937, la sediul instituției, o întrunire, la care au luat parte reprezentanți ai tuturor instituțiilor civile și militare din județ. Au dezbătut importanța politică și militară a fortificațiilor ce se executau la graniță, precum și necesitatea deschiderii unei largi acțiuni de masă pentru susținerea financiară, prin contribuție benevolă proprie din partea cetățenilor, a acestor lucrări. Participanții „cu unanimă însuflețire, au hotărît să dea cel mai larg concurs moral și material acestei acțiuni. Ședința a prilejuit momente de adevărată înălțare sufletească”¹¹ se precizează în documentele cu referire la această întrunire. Într-o circulară-apel, adresată după întrunire tuturor instituțiilor civile și militare din județ, al cărei obiectiv era *realizarea marilor subscripții naționale pentru fortificarea granițelor*, se preciza că organele județene au luat măsura să înceapă imediat acțiuni de propagandă pe lângă toată populația, cu toate categoriile ei sociale, pentru a participa la această subscripție.

Într-o altă circulară asemănătoare, adresată conducătorilor preturilor și primăriilor din orașe, odată cu sublinierea importanței acțiunii pe plan național, se evidenția locul județului Bihor în acest cadru: „... fortificarea granițelor țării noastre este un deziderat național primordial care privește toată națiunea țării, dar în special pe noi cei care sîntem în imediata apropiere a graniței de vest, și că acest briu de beton și fier are menirea de a apăra integritatea hotarelor noastre”¹².

⁹ Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Ținutul Someș*, dosar nr. 100/939, documentul 32846.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Arhivele Statului Oradea, *Fond Prefectura județului Bihor*, dosar nr. 34/1937—1938, inventar 89, p. 151.

¹² *Ibidem*.

Dintre numeroasele forme prin care s-a materializat această participare, ni se pare semnificativ să redăm desfășurarea acțiunii prin exemplul școlii de stat nr. 10 din Oradea: „În cadrul propagandei noastre de educație națională și patriotică, în zilele de 15—20 noiembrie a.c. am instituit *săptămîna fortificațiilor*, vorbindu-se elevilor despre însemnătatea acestei opere, precum și despre datoria morală a fiecărui cetățean de a contribui la realizarea ei.

Drept rezultat, elevii acestei școli au donat benevol suma de lei 516, care cu onoare o înmînam pentru a ajunge la destinație. Vă rugăm a primi acest gest al micilor cetățeni, în număr de 180, nu ca valoare a sumei, ci ca îndemn patriotic de care dau dovadă¹³ — se arăta în scrisoarea semnată de către directorul școlii, adresată prefecturii în luna noiembrie 1937.

Un ecou imediat a avut apelul lansat în rîndurile muncitorilor și a personalului angajat din întreprinderile din Oradea. Personalul de la Turnătoria de fier și fabrica de mașini, cel de la secțiile L II—L III — Inspekția 6 mișcare C.F.R. și de la Uzina electrică au subscris suma de 25 901 lei¹⁴.

Răspunsul populației orașului Oradea s-a concretizat în subscrierea și vărsarea la bancă, imediat după apel, în luna noiembrie 1937, a sumei de 716 100 lei, din care 10 mii lei de la persoane care au subscris valori pînă la 300 lei fiecare¹⁵.

O puternică rezonanță a avut apelul în rîndurile țărănimii, a populației din mediul rural în ansamblul ei, fără deosebire de naționalitate, care a răspuns cu multă dăruire și conștiință patriotică, prin subscripții benevole, individuale ori colective. În luna iulie 1938 din plasa Săcueni s-au înaintat 40 de liste comune de subscripții în sumă de 75 935 lei¹⁶. Din plasa Ceica se raportau subscripții în valoare de 50 046 lei¹⁷, acțiunea fiind în desfășurare; din comunele Tămășeu 8 450 de lei (subscrisă de 19 persoane, din care 13 erau țărani), Roșiori 3 000 lei (pe listă figura învățătorul din sat, iar ceilalți erau țărani), Vaida 8 235 lei (majoritatea subscrișilor fiind țărani), Hodoș suma de 10 602 lei, Sohodol 5 250, Sîntimreu 4 000 lei, Spinuș 3 671 lei, Poclusa de Barcău 2 741 lei, Cherechiu, Olosig, Cubulcut, Ciocaia, Sînicolau suma de 10 911, numai de la țărani și funcționari¹⁸.

În rîndul celorlalte categorii sociale apelul a avut același ecou pozitiv. Cadrele didactice din învățămîntul primar din județ au hotărît pentru prima etapă să contribuie cu salariul pe 5 zile la fondul de for-

¹³ *Ibidem*, p. 232.

¹⁴ *Ibidem*, p. 3, 52, 118, 276, 326.

¹⁵ *Ibidem*, p. 169.

¹⁶ *Ibidem*, p. 8—20.

¹⁷ *Ibidem*, p. 7.

¹⁸ *Ibidem*, p. 28—39, 276—321.

tificații. Personalul didactic de la liceul comercial de fete Oradea a subscris 5 673 lei, de la liceul de fete din Oradea 7 400 lei¹⁹.

În alte liste de subscripții erau cuprinși salariații de stat din județ care aparțineau de prefectură, cu salariul pe 10 zile, însumând 398 460 lei, lucrătorii camerei de stat a notarilor (15 000 lei de la 12 persoane), de la *Clubul Union* Oradea 4 000 lei, ofițerii și subofițerii de la Regimentul 23 artilerie, 6 roșiori 8 830 lei, Societatea de vânătoare 5 000 lei²⁰.

Această acțiune a continuat pînă la Dictatul de la Viena din 30 august 1940. Într-o primă etapă, contribuția populației județului s-a materializat în importanta sumă 50 594 500 lei, din care s-au vărsat la bancă 23 582 000 lei pînă la data de 31 decembrie 1939²¹.

În prima jumătate a anului 1940, cînd nevoile de apărare creșteau odată cu pericolul de agresiune, contribuția populației s-a intensificat. Astfel, conducerea municipiului Oradea raporta ținutului Someș că populația a vărsat în trimestrul I/1940 suma de 1 517 000 în contul apărării²².

În luna iulie 1940 s-a luat inițiativa ea din bugetul tuturor comunelor și orașelor să fie vărsată suma de 14 410 000 lei la fondul de apărare, lucru care s-a și realizat²³.

Apreciind contribuția și mai ales înțelegerea de care populația județului a dat dovadă, Ministerul Apărării Naționale, într-o scrisoare adresată conducerii județului, spunea: „Sîntem profund impresionați de înalta importanță contribuție și mai ales mișcați de frumoasele sentimente care vă leagă de pămîntul strămoșesc...”²⁴.

O altă latură a contribuției populației bihorene o reprezintă participarea ei efectivă la executarea lucrărilor de fortificații și cu caracter de apărare în perioada anilor 1938—1940, participare care a cerut eforturi și noi sacrificii locuitorilor din vestul țării.

Pe baza datelor de care dispunem, evidențiem următoarele acțiuni principale: la data de 5 octombrie 1939 conducerea prefecturii județului Bihor raporta că populația județului a luat parte la executarea lucrărilor de apărare, însumînd circa 120 mii zile om muncă, la care se mai adaugă participarea a 20 de mii atelaje, căruțe cu cai²⁵. La data de 21 august 1940, aceeași prefectură raporta că în sprijinul brigăzii 1 fortificații, populația din plasa centrală a efectuat 12 543 zile muncă, iar cu atelajele 2 233 zile. Populația din plasa Sălard a efectuat 18 582 zile muncă, iar 553 zile cu atelajele²⁶.

¹⁹ *Ibidem*, p. 47, 64, 65, 85, 94.

²⁰ *Ibidem*, p. 91, 99, 111, 117, 165, 233.

²¹ *Ibidem*, dosar 14/1940, p. 10.

²² Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Ținutul Someș*, dosar 199/1940, doc. 1257 din 15 I 1940.

²³ *Ibidem*, doc. 6920 din 4 III 1940.

²⁴ Arhivele Statului Oradea, *Fond Prefectura județului Bihor*, dosar 34/1938—1939, p. 77.

²⁵ Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Ținutul Someș*, dosar 23/1940, p. 137.

²⁶ *Ibidem*, dosar 35/1940, vol. II, p. 368.

În luna martie 1939, în fața unei amenințări tot mai accentuate de agresiune hitleristă-horthystă, au fost efectuate de către guvernul român concentrări militare pentru mai multe contingente, iar o parte din unități au fost dizlocate pe zonă, spre granița de vest a țării. Continua agravare a situației internaționale a determinat ca aceste concentrări parțiale să se repete, iar în vara anului 1940 să capete un caracter larg, transformat apoi în stare de mobilizare.

Concentrările militare, apoi mobilizarea, au impus întregului popor și în acest cadru și populației bihorene noi eforturi și sacrificii materiale. Alături de populația chemată sub arme, cealaltă parte a ei a suportat măsurile de rechiziții de animale, atelaje, cereale, furaje și altele, impuse de necesitatea întreținerii armatei. Cerințele au fost atât de stricte, încât la anumite capitole au atins limitele maxime. Astfel, la 25 octombrie 1939 prefectura raporta că din județ au fost rechiziționați toți caii de la populație și că în continuare se impune extinderea măsurii asupra atelajelor cu boi²⁷, arătând totodată greutățile ce rezultau pentru strângerea recoltei și alte nevoi. La sfârșitul anului 1939 în județul Bihor existau 41 044 cai și 19 580 boi de muncă.

Efortul ce se impunea a fi suportat de către populație, urmare a dizlocării forțelor armate la graniță, va putea fi mai bine înțeles dacă vom arăta și faptul că la 28 octombrie 1939 erau prezente pe teritoriul județului Bihor un număr de 45 de unități militare, dintre care: 4 brigăzi, 5 divizii, 16 regimente, un comandament de trupe, 12 batalioane, 2 companii independente, 3 divizioane, un detașament de lucru și una flotilă de aviație²⁸.

În acest context populația Bihorului era pregătită să dea țării însemnate efective militare, care după unele evaluări făcute în acest scop în anul 1938 se ridicau la 150 000—156 000 persoane, care făceau parte din evidențele militare pentru mobilizare și reprezentau 30,68 la sută din populația județului de 541 000 persoane, existentă la 1 iulie 1938. Numai contingentele 1941—1943 însumau 15 000 de persoane²⁹.

Începutul celui de al doilea război mondial și desfășurarea lui în anii 1939—1940, în favoarea grupărilor de state fasciste, care l-au declanșat, au agravat mult situația internațională, pentru România pericolul agresiunii devenind tot mai iminent.

Germania hitleristă își intensifică acțiunile de șantaj și amestec în treburile interne ale României, iar cercurile politice guvernante nu mai stăpâneau situația, făcând tot mai mult concesii. În situația deosebit de gravă care s-a creat, merită a fi reliefată atitudinea dirză, patriotică, a populației Bihorului.

²⁷ *Ibidem*, dosar 33/1939, p. 236.

²⁸ *Ibidem*, dosar 35/1939, p. 236.

²⁹ *Ibidem*, dosar 75/1938, tabela 1, 2, 3.

Au reținut atenția pozițiile ce au fost exprimate într-o ședință organizată la prefectura județului, din data de 13 august 1940, la care au fost de față reprezentanții oficiali ai județului, chemați să-și fixeze poziția.

Dintre vorbitori, a reținut atenția poziția exprimată de Dr. Teodor Popa, președintele Asociației „Astra”. La baza poziției sale, el a situat considerente de ordin național și istoric ale poporului român, precum și concluziile ce le-a desprins în urma diferitelor contacte și convorbiri cu masele țărănești. De aceea, „a făcut constatarea că țărănimea este ferm hotărâtă să nu cedeze nimic și să lupte cu toată înverșunarea pentru apărarea hotarelor actuale ale țării și gliei strămoșești, ... luptînd pînă la ultima picătură de singe pentru păstrarea petecului de pămînt moștenit de la străbuni”³⁰. Vorbitorul a făcut aprecieri elogioase la adresa populației, cu privire la sacrificiile pe care le-a făcut în acei ani, legate de nevoile de apărare și, cu toate acestea, arăta el, „... este gata să aducă supremul sacrificiu pentru apărarea frontierelor țării, împrejurare demnă de rememorat și admirat”³¹. El a cerut ca organele de stat și politice să se mențină pe poziție, în consens cu poziția maselor țărănești și să se adopte o atitudine categorică, pe baza unui comandament unic, „... că nu ne mișcăm de la aceste fruntarii nici chiar cu schimb de populație, animați fiind cu toți de nețărnamurita hotărîre, a jertfi totul pentru păstrarea hotarelor etnice”³². În sprijinul poziției sale, T. Popa a citat și faptul că granița țării era fortificată cu puternice întărituri, în care au fost investite enorme sume, realizate prin contribuția locuitorilor și unde mulți au lucrat personal. Ca atare, afirma el, oamenii nu pot înțelege vreo rațiune ca aceste întăriri de importanță capitală și de valoare să fie predate dușmanului fără nici o jertfă.

Vorbitorul a dat apoi citire unui raport pe care l-a înaintat guvernului și în care era reafirmată dreptatea istorică a poporului român, spiritul de înalt patriotism al populației Bihorului, care, spunea raportul „... nu înțelege să cedeze nici un petec de pămînt, căci este conștient, unitar și capabil de suprema jertfă”³³. În încheiere, raportul preciza că el oglindește starea de spirit ce stăpînește populația românească de la granița de vest a țării noastre.

La acea ședință a mai luat cuvîntul Dr. Victor Gherman, ajutorul de primar al municipiului Oradea. În cuvîntul său a făcut o amplă și argumentată referire de ordin istoric asupra existenței milenare a poporului român, a populației românești pe meleagurile județului și asupra rezistenței ei neîntrerupte. El a dat apoi exemple cu privire la rolul și contribuția intelectualilor din trecut și sacrificiile pe care le-au adus pentru lupta națională și adresîndu-se intelectualității din județ sublinia că:

³⁰ Arhivele Statului Oradea, *Fond Prefectura Județului Bihor*, dosar 39/1940, p. 65—66.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, p. 67—68.

„Pilda martirizată de acești înaintași trebuie să formeze pentru noi intelectualii de azi porunca zilei³⁴. Pentru a-și întări și fortifica convingerile, el recomanda intelectualilor să meargă în rîndul maselor țărănești, de unde se vor reîntoarce fortificați sufletește:” În aceste împrejurări, noi sîntem gata de orice, căci pentru noi instinctul de prevedere nu se poate erija în a susține acțiuni de abdicare³⁵. *La această dezbatere s-a exprimat deci voința nestrămutată a populației bihorene, de a spune un „nu” hotărît oricăror acte de trădare și de cedare în fața agresorilor și de a-și aduce supremul sacrificiu pentru apărarea integrității și a independenței naționale a patriei.*

Evenimentele internaționale s-au derulat însă în toată gravitatea lor împotriva noastră. În aceste împrejurări complet nefavorabile s-a produs odiosul Dictat de la Viena din 30 august 1940.

Poporul român, armata română erau gata de luptă pînă la sacrificiul suprem. S-au găsit însă părăsiți, fără nici un sprijin din exterior, iar în interior cercurile politice conducătoare ale României au acceptat dictatul.

S-a ordonat apoi armatei să cedeze teritoriul național fără luptă. A început o adevărată dramă națională. Unui popor de partea căruia era dreptatea istorică și avea conștiința deplină a necesității apărării prin orice sacrificii, unei armate viteze, i s-a luat dreptul să lupte și să moară pentru apărarea pămîntului strămoșesc.

În acest sens, este plin de învățăminte ordinul comandantului Brigăzii a 2-a Mixtă Munte, ce se găsea atunci cu misiuni de apărare și pe teritoriul județului Bihor. Documentele evidențiază înaltul patriotism al armatei, al trupei, dar și tragedia ostașilor, a comandantului, care au fost puși în situația să acționeze împotriva conștiinței lor, împotriva crezului în misiunea pentru care erau prezenți acolo și în final să cedeze, să părăsească pozițiile fără luptă: „Ostași ai Brigadei 2-a Mixte Munte.

1. Ați ținut cu vrednicie 1½ an sectorul de pe Tisa unde sînt de veacuri în fapt numai sate de români curați ai Oașului și Maramureșului, ori din Someș — Năsăud — Bihor — Sătmar, sate în care tot ce aveai mai scump stăteau acolo liniștiți știind că voi sînteți gata de luptă.

2. Nu v-au îndoit într-un an și jumătate nici ploi, nici viscole, nici nevoile caselor...

Nu v-ar fi îndoit, cu siguranță, nici lupta vitează.

3. Ni s-a luat dreptul să luptăm și să murim pentru apărarea pămîntului nostru sfînt...

4. V-am îmbărbătat numai cu grija cinstei fiecăruia dintre voi și a curăteniei fără egal a onoarei drapelelor Batalioanelor și Divizioanelor din care faceți parte.

³⁴ Ibidem, p. 67—69.

³⁵ Ibidem.

Le-ați păstrat ostași sus, acolo unde sînt așezate spre cinstea neamului și vă mulțumesc ferbinte pentru destoinicia voastră de vînători de munte.

5. Comandantul vostru de Brigadă vă roagă acum, ostași, cînd nenorocirea cea mai neagră ne-a lovit Țara, Rămîneți cu Toată Cinstea lîngă drapelele Batalioanelor și Divizioanelor și cu aceleași suflete — fără egal, încheiați îndatoririle voastre oștășești în întregime.

Să mergem acolo unde sînt ordinele, să depunem armele și materialele noastre în magazii și apoi să plecăm acasă și să arătați acolo, cu fruntea sus, că nu din vina noastră s-a întîmplat nenorocirea noastră a tuturor.

Voi ordona Batalioanelor și Divizioanelor să vă dea la plecare CERTIFICAT DE ONOARE UNDE SE VA ARĂTA CE MINUNAȚI OSTAȘI AȚI FOST FIECARE DIN VOI ÎN ANUL NEGRU — 1940.

Aceste certificate de onoare să le păstrați între actele cele mai de preț ale familiilor voastre și să vă mîndriți cu ele în fața oricui s-ar îndoi de voi, fiindcă nu vă cunoaște.

Să trăiți ostași cuminți ai Batalioanelor și Divizioanelor din Brigada 2-a Mixtă Munte.

COMANDANTUL BRIGADEI A 2-A MIXTĂ MUNTE

Colonel I. Dumitrache³⁶

Dictatul de la Viena a afectat grav integritatea și independența națională, a adus prejudicii incalculabile poporului român, în mod deosebit populației din zona cedată.

România a pierdut printre altele sistemul defensiv de fortificații de la granița de vest, care numai în partea teritoriului cedat s-a ridicat ca valoare la suma enormă de 5 894 234 105 lei³⁷, sumă care era egală cu 62,65 la sută din bugetul apărării țării și cu 18,25 la sută din bugetul României pe exercițiul 1939—1940³⁸.

Printre victimele aceluia act s-a găsit în aceeași situație și județul Bihor, din care a fost cedată majoritatea teritoriului, precum și majoritatea populației. Dintre gravele consecințe politice, morale, materiale, pe care această populație le-a suportat, cel al exodului de expulzări-refugieri a fost dintre cele mai grave. De la dictat și pînă la data de 31 martie 1943 numai din județul Bihor au fost nevoiți să plece un număr de

³⁶ Unul din exemplarele ordinului semnat de colonelul I. Dumitrache aparține fostului combatant al Brigadei a 2-a Mixtă Munte Ioan Răcășan din Șimleul Silvaniei, județul Sălaj, document pe care l-a primit personal în acele zile ale anului 1940. Documentul i-a fost înmînat autorului studiului de față pentru documentare și se găsește în posesia subsemnatului. Pe această cale exprimăm sincere mulțumiri titularului documentului — Ioan Răcășan.

³⁷ Direcția Generală a Arhivelor Statului, *Fond Președenția Consiliului de Miniștri*, dosar 134/1941, p. 4.

³⁸ *Breviarul Statistic al României*, 1939, vol. II, p. 434—436.

33 572 cetățeni³⁹, 26,2 la sută din populația românească înregistrată la recensământul din anul 1930. Județul Bihor s-a situat pe al doilea loc între cele 11 județe afectate, după numărul locuitorilor care au fost nevoiți să plece în România.

Poporul român a găsit în el puterea morală ca să reziste tuturor tragediilor ce au mai urmat. În noua situație creată, i-a revenit Partidului Comunist Român răspunderea istorică de a-l organiza, înfăptuind sub conducerea sa revoluția de eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă, care a deschis o eră nouă în istoria României.

Despre generația care a săvârșit această mare înfăptuire istorică, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „În pofida jertfelor și sacrificiilor pe care a trebuit să le facă, ea poate fi mândră că a avut fericirea să fie părtașă la această măreață operă, că i-a revenit misiunea să înscrie în milenara carte de aur a patriei cea mai grandioasă pagină de înfăptuiri revoluționare, că prin eforturile ei neobosite, prin spiritul patriotic arzător și elanul ei nestins a făcut ca scumpa noastră patrie să se ridice mereu mai sus, liberă, demnă, înfloritoare, spre piscurile socialismului și comunismului, ocupînd un loc de cinste în rîndul tuturor națiunilor lumii”⁴⁰.

Am reconstituit cîteva pagini de istorie în care s-a afirmat, cu fermitate și dăruire patriotică, populația județului Bihor, care a înțeles importanța dezideratului apărării integrității țării, în împrejurările anilor 1939—1940.

³⁹ Arhivele Statului Mureș, *Fond Comisariatul Guvernamental al refugiaților*, Secția militară, tabela 1—11.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, 23 august 1979, Editura politică, București, p. 21.